

DOI: 10.33663/1563-3349-2023-34-410-420

УДК 347.92

Г. П. ТИМЧЕНКО,
доктор юридичних наук*
ORCID: 0000-0003-4263-9948

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ НАРИС РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА

У статті проведено дослідження в історико-правовому контексті інституту забезпечення доказів у цивільному судочинстві, виявлені витоки сучасної системи нормативних положень щодо забезпечення доказів, основні етапи розвитку цивільного процесуального законодавства в цій частині. Проаналізовано сучасні законодавчі підходи до правового регулювання процедур забезпечення доказів у цивільному судочинстві та проблемні аспекти правозастосування.

Ключові слова: забезпечення доказів, доказування, засоби доказування, цивільне судочинство, судові процедури.

Tymchenko Hennadii. Provision of evidence in civil proceedings: a historical and legal outline of the development of legislation

In the work, research was carried out in the historical and legal context of the institution of securing evidence in civil proceedings, the origins of the modern system of normative provisions on securing evidence, the main stages of the development of civil procedural legislation in this part were revealed. Modern legislative approaches to the legal regulation of procedures for providing evidence in civil proceedings and problematic aspects of law enforcement are analyzed.

Key words: provision of evidence, proof, means of proof, civil proceedings, court procedures.

Актуальність. Проблеми судового доказування та пізнання є одними з ключових для цивілістичної процесуальної науки протягом усієї історії її безперервного становлення та розвитку. Сучасний етап еволюції цивільної процесуальної думки у цьому сенсі не є винятком. Вітчизняні вчені-правознавці так само продовжують звертатися до основних понять і категорій доказового права, засад нормативної регламентації доказової діяльності, проблемних питань її здійснення в різних провадженнях і стадіях судового процесу. Не ставлячи перед собою завдання вирішення всіх існуючих проблем у сфері судового доказування, спинимося лише на деяких спірних або дискусійних питаннях функціонування інституту забезпечення доказів у цивільному судочинстві.

* ***Tymchenko Hennadii, Doctor of Juridical Sciences***

Огляд літератури. До окремих аспектів проблеми забезпечення доказів у цивільному судочинстві зверталися В. Д. Андрійцьо, Ю. В. Білоусов, С. С. Бичкова, Ж. В. Васильєва-Шаламова, О. О. Грабовська, М. О. Гетманцев, А. С. Зеленьак, А. Ю. Каламайко, В. В. Комаров, Т. М. Кучер, О. В. Рожнов, В. І. Тертишников, С. Я. Фурса, Т. В. Цюра, А. С. Штефан, М. М. Ясинок та інші правознавці.

Постановка проблеми. Історичний контекст у вивченні цивільного судочинства не тільки дає можливість виявлення особливостей розгляду і вирішення правових спорів у ті чи інші періоди розвитку нашої державності, а й сприяє визначенню точок відліку у формуванні основних стадій, інститутів і норм.

Мета і завдання дослідження. Мета статті полягає в дослідженні етапів розвитку інституту забезпечення доказів у цивільному судочинстві.

Виклад основного матеріалу. У витоках порядку вирішення конфліктів – звичаї давніх народів, що склалися внаслідок багаторічної практики первіснообщинного ладу. Власне, звичаї й визначили зміст першого зводу традиційного права слов'ян – Руської Правди. Звичайно, тоді ще не йшлося про розподіл судочинства на кримінальне та цивільне, самозахист і самоуправство – основні форми захисту порушеного права, проте сам процес відновлення порушеного права мав яскраво виражений змагальний характер. Тягар доведення, як і обов'язок розшуку вкраденої речі, лежав на потерпілій стороні. Суд лише здійснював посередницькі функції та виносив своє рішення, ґрунтуючись виключно на поданих сторонами доказах.

Цікаво відзначити, що Руська Правда виділяє й досудові форми діяльності – звід, заклич, гоніння сліду, які мали безпосереднє відношення до доказування, оскільки зумовлювали необхідність залучення до судового процесу сторонніх осіб – свідків. Варто особливо наголосити, що однією з особливостей Руської Правди стало широке використання показань свідків як першого засобу доказування. У цьому сенсі показовою є така процедура формування судових доказів: на вимогу позивача сусіди спочатку оцінювали завдану правопорушенням шкоду і потім брали активну участь у пошуку злочинця¹. Можна припустити, хоча й зі значною часткою умовності, що такий порядок став першим прообразом майбутніх процедур забезпечення доказів у справі.

Крім показань свідків і власного визнання своєї провини правопорушником, Руська Правда передбачала й процедуру приведення до присяги, а також згадувала про суди Божі (випробування залізом і водою). Якщо відповідач своїм визнанням підтверджував справедливність вимог позивача, то жодних доказів не потрібно. Потреба в судових доказах виникала для випадків зречення відповідача, заперечення позову та позовних вимог. Руська Правда говорила, що в разі заперечень відповідача потрібно проти нього виставити свідків – якщо «хтось шукати кун на друзі, а він ся почати замикати, то оже на ньому вивести послусі» (ст. 47)².

Залежно від характеру правопорушення потрібна була певна кількість свідків для того, щоб їх показання мали силу повного доказу; в позовах про образи – не менше двох свідків, у позовах про смертовбивство – не менше семи свідків; інакше свідчення вважалося неповним. Але в тих випадках, коли обидві сторони послалися на одного й того ж свідка, допускалося показання одного свідка («загальне посилення», «загальна правда»). За відсутності доказів чи їх недостатності застосовувалися особливі форми суду, до яких належали: судовий поєдинок, присяга, жереб, і навіть випробування вогнем, водою, залізом (ордалії)³.

Виділення наступного періоду розвитку вітчизняного цивільного судочинства зумовлене перебуванням частини українських земель у складі Великого князівства Литовського та Польського Королівства. Дослідники історії національного права наголошують на проведеній ґрунтовній кодифікації законодавства, що набула відображення в Судебнику Казимира Ягеловича 1468 р. та трьох редакціях Литовських Статутів⁴.

Цивільне судочинство, при цьому, йшло еволюційним шляхом розвитку, що відповідало ходу суспільного та державного життя князівства⁵. Внаслідок цього не варто було очікувати кардинальних змін судових порядків. Багато спільних і подібних рис знаходять вчені у процедурах розгляду правових спорів Руської Правди та Литовських Статутів⁶. Статути Великого князівства Литовського, як перший європейський звід законів, закріпили змагальну форму ведення справи, акцентувавши увагу на обов'язках сторін самостійно збирати докази і надавати їх суду⁷.

Найважливішим етапом у становленні цивільного процесуального законодавства та правової думки України став період національно-визвольного руху українського народу та відновлення нашої державності, відомий під назвою Гетьманщини. Незважаючи на послідовну політику повсюдного обмеження прав українців, у первісних домовленостях із Росією передбачалося збереження самостійності у сфері судової влади та судочинства⁸.

По-своєму самобутньо розвивалося й цивільне судочинство тих часів, ґрунтуючись на різноманітних правових джерелах, серед яких виділяються звичаї козаків, Статут Великого князівства Литовського в редакції 1588 р., збірники магдебурзького права та ряд інших. Як вважають деякі автори, це створювало певні складнощі під час розгляду цивільних справ⁹. За свідченням А. Й. Пашука, різноманітність законів та суддівський суб'єктивізм стали основними причинами проведення наступних судово-правових реформ¹⁰.

Аналізуючи підсумки перетворень, проведених П. Л. Полуботком і Д. П. Апостолом, можна з упевненістю говорити щодо досягнення мети упорядкування судових інстанцій. Водночас у сенсі кодифікації правових норм так і не вдалося досягти необхідного результату. «Права, за якими судиться малоросійський народ», які, по суті, були Кодексом українського права першої половини XVIII ст., так і не були чинності¹¹.

Проте для дослідника вітчизняного права та судового процесу ця збірка правил становить значний інтерес. Уперше ідея поділу кримінального та цивільного судочинства набуває нормативного вираження, йде пошук оптимальної процесуальної форми розгляду спірних справ, що поєднує змагальні та слідчі засади. Вчені виділяють такі основні риси судочинства: законність; гласність судового розгляду; забезпечення позивачу та відповідачу права на захист; безпосередність дослідження доказів; усність процесу; змагальність судового розгляду та диспозитивність; вільна оцінка доказів; виборність судів¹².

Як відомо, визвольна війна не привела до бажаної та необхідної єдності українського народу. Землі Західної України та Лівобережжя опинилися під окупацією різних країн.

Російське законодавство поступово поширилося на всю територію Лівобережної України. У контексті розуміння особливостей розвитку цивільного судочинства цієї країни привертають до себе увагу Укази «Про відміну в судних справах очних ставок, про буття замість них розпитування і розшуку, про свідків, про відведення цих, про присягу, про покарання лжесвідків і про митні гроші» 1697 р., «Коротке зображення процесів чи судових позовів» 1715 р., «Про форму суду» 1723 р.

Реформа судочинства, проведена Петром I, на думку О. П. Клейнмана, була спрямована на докладне визначення форм процесу, щоб забезпечити сторони від користолюбства і несправедливості суддів, щоб гарантувати суддів від ябід і «душевредства» сторін, від тяганини і несправедливих вигаданих позовів¹³. Розкрити істину збиранням доказів, розглядом та дослідженням справи, мав намір російський самодержець, ввівши слідчі засади в цивільне судочинство¹⁴.

Указом від 21 лютого 1697 р. було скасовано «суд і очні ставки» і запроваджено «розшук», тобто відбулася заміна змагання сторін перед суддями допитом сторін судом, посилюється вплив суддів на перебіг процесу, виник обов'язок суддів проявляти активну діяльність у сфері правосуддя. І хоча в Указі «Про форму суду» 1723 р. було встановлено словесне судовоговоріння та розширено судове представництво, проте цивільний процес протягом півтора століття перебував під значним впливом слідчого принципу та теорії формальних доказів. Вона змінилася теорією вільної оцінки доказів за внутрішнім переконанням суддів лише в результаті судової реформи 1864 р., зокрема, з виданням Статуту цивільного судочинства, що увійшов до складу судових статутів, затверджених 20 листопада 1864 р.¹⁵

Незважаючи на зміни та спроби знайти прийнятну форму розгляду цивільних справ, варто визнати, що всі ці зусилля не увінчалися, та й не могли увінчатися успіхом. Державний лад Росії не передбачав наділення своїх громадян широкими правами, не сприяв формуванню поваги до суду як гаранта демократичного та правового розвитку держави. Невипадково, дослідники зауважують, що в цей період не могли проявитися принципи зма-

гальності та диспозитивності, інтереси приватних осіб повністю замінювалися інтересами держави¹⁶.

Судова реформа 1864 р. кардинально змінила правове життя. На зміну старим порядкам розгляду і вирішення цивільних справ було прийнято Статут цивільного судочинства, який увібрав у себе основні досягнення цивільного процесуального законодавства та правової думки європейських країн того часу.

ЦПК Франції став до певної міри зразком під час підготовки СЦС 1864 р.¹⁷ Як зазначає В. В. Комаров, він сприйняв принципи кодифікації цивільного процесу у Франції і фактично ґрунтувався на Цивільному процесуальному кодексі Французької республіки 1806 р.¹⁸ Природно, що в нових умовах доказова діяльність мала отримати інший нормативний вираз. Ось як оцінює сферу доказування К. Б. Дрогозюк: у законі проголошувався принцип вільного оцінювання доказів. Установлені правила про силу доказів передбачалися необов'язковими для суду, якщо достовірність доказуваних фактів явно спростовувалася іншими доказами. Суд повинен був брати до уваги сукупність усіх доказів, наявних у справі, визначалися форма та значення письмових доказів, обмежувалися випадки допущення присяги, установлювалися правила перевірки доказів. Також вводився новий вид доказів – дізнання через обхідних людей, але виключався повальний обшук¹⁹.

Звернемося лише в найзагальніших рисах до положень СЦС, що регулювали здійснення доказової діяльності сторін і суду. Так, під час усіх дій судових установ із провадження цивільних справ, за винятком випадків, зазначених у законі, допускається присутність сторін і сторонніх осіб та надання ними словесних пояснень.

Доповідь у справі і словесне змагання сторін відбувається у відкритому засіданні суду. Словесне змагання сторін полягає у викладенні спершу позивачем, а потім відповідачем їхніх вимог, обставин і доказів, на яких ці вимоги ґрунтуються. Суд у жодному випадку не збирав сам доказів або довідок, а ухвалював рішення тільки на доказах, наданих сторонами. Рішення суду мало ґрунтуватися на доказах, наданих сторонами, також на доказах, які вони висловили під час усного змагання (ст. 324–339 СЦС)²⁰.

Варто зазначити, що законодавець передбачив можливість застосування низки забезпечувальних заходів у цивільному судочинстві. При цьому увага чомусь була зосереджена виключно на процедурах забезпечення позову та витребування письмових доказів.

Процесуалісти на той час, описуючи можливі ускладнення процесу, зазначали, що представлені сторонами докази сприймаються судом у найпростіших справах – одночасно, у остаточному засіданні, перед постановою рішення, а у складних справах поступово, частинами, у міру поступального руху процесу. Але бувають випадки, коли є необхідність у негайному сприйнятті доказів ще до пред'явлення позову, або, хоча й після пред'явлення, але без дотримання звичайної послідовності у провадженні справи. Якщо,

наприклад, свідок важко захворів і може померти, або якщо він має на тривалий час виїхати у справах служби. Таке попереднє сприйняття судом, на прохання зацікавленої особи зазначених нею доказів через побоювання, що згодом сприйняття їх стане неможливим або вкрай скрутним, називається забезпеченням доказів²¹.

Окрім, власне, можливості забезпечення показань свідків, СЦС згадує про витребування письмових доказів, у разі їх знаходження у сторін або третіх осіб, або державних органів. Йшлося про випадки, коли потрібні документи мали важливе значення для доказування обставин у цивільній справі.

З часом до СЦС було внесено певні зміни, зокрема, стосовно процедур забезпечення судових доказів. Сторона, яка мала обґрунтовані сумніви щодо того, що дослідження доказів у майбутньому стане неможливим, могла звернутися до суду з клопотанням про забезпечення доказів шляхом допиту свідків, огляду доказів на місці, висновків експерта. Поряд із цим цивільний процесуальний закон допускав можливість ініціації таких процедур як до, так і після порушення цивільної справи.

Події 1917 р. змінили модель цивільного процесу. На перший план знову вийшли слідчі засади та активна роль суду в поєднанні з широкими повноваженнями прокуратури та інших державних органів. Це все, звичайно, не могло не позначитися на змісті інституту доказування та суміжних правових нормах.

Законодавство радянського періоду виходило з того, що докази не лише подаються сторонами, а й можуть збиратися з ініціативи суду. Не випадково у зв'язку з цим теза В. В. Комарова щодо підвищеної ролі суду та прокуратури у цивільному процесі. Аналізуючи ЦПК УРСР 1924 р., автор пише, що метою цивільного процесу згідно зі ст. 5 ЦПК було з'ясування дійсних прав і взаємовідносин сторін. Тому завдання суду при вирішенні спору про право цивільне полягало в з'ясуванні не формальної, а матеріальної правди. З цією метою статті 5, 118 та інші ЦПК на суд поклали обов'язок не обмежуватися тільки представленими сторонами доказами. Самодіяльності суду була відведена дуже велика роль. Згідно зі ст. 118 ЦПК суд міг запропонувати сторонам подати додаткові докази, якщо представлені докази, на думку суду, недостатні. Суд за ст. 121 ЦПК також міг здійснювати необхідні перевірки дії за власною ініціативою²².

ЦПК УРСР 1963 р. не привніс будь-яких суттєвих змін конструкції цивільного судочинства. Законодавець, знову як і у ЦПК УРСР 1929 р., закріпив правило, згідно з яким особи, які мають підстави побоюватись, що подача потрібних для них доказів стане згодом неможливою або утрудненою, мають право просити суд під час розгляду справи або суддю як до, так і після подачі заяви забезпечити ці докази (ст. 35).

Суддя забезпечує докази, зокрема, допитом свідків, призначенням експертизи, витребуванням та оглядом письмових і речових доказів (ст. 36).

ЦПК України 2004 р. фактично повторив цю норму: особи, які беруть участь у справі й вважають, що подання потрібних доказів є неможливим або

у них є складнощі в поданні цих доказів, мають право заявити клопотання про забезпечення цих доказів. Способами забезпечення доказів є: допит свідків, призначення експертизи, витребування та (або) огляд доказів, у тому числі за їх місцезнаходженням. У необхідних випадках судом можуть бути застосовані інші способи забезпечення доказів (ст. 133).

ЦПК України у редакції 2017 р. закріпив певні новели у правове регулювання процедур забезпечення позову.

Так, суд за заявою учасника справи або особи, яка може набути статусу позивача, має забезпечити докази, якщо є підстави припускати, що засіб доказування може бути втрачений або збирання або подання відповідних доказів стане згодом неможливим чи утрудненим. Способами забезпечення судом доказів є допит свідків, призначення експертизи, витребування та (або) огляд доказів, у тому числі за їх місцезнаходженням, заборона вчиняти певні дії щодо доказів та зобов'язання вчинити певні дії щодо доказів. У необхідних випадках судом можуть бути застосовані інші способи забезпечення доказів, визначені судом.

Суди застосовують нові положення цивільного процесуального законодавства.

Зокрема, в провадженні Октябрського районного суду м. Полтави перебуває справа № 554/10876/20 за позовом адвоката Даценко Юлії Іванівни, яка діє в інтересах ОСОБА_1, до ОСОБА_2 про визнання права власності на земельну ділянку та поділ майна, що перебуває у спільній частковій власності в натурі. У справі призначено експертизу. Ухвалою суду від 26.01.2021 р. провадження було зупинено у зв'язку із призначенням у справі комплексної судової будівельно-технічної та земельно-технічної експертизи.

У зв'язку із недопущенням експерта до земельної ділянки за адресою АДРЕСА_1 до суду надійшло клопотання від адвоката про забезпечення доказів.

У судовому засіданні адвокат прохала зобов'язати ОСОБА_2 надати фізичній особі-підприємцю ОСОБА_3 (згідно з укладеним договором № 11/21-Г від 26.04.2021 р. з ОСОБА_1) доступ до вищевказаної земельної ділянки, для можливості проведення призначеної експертизи, та вказала, що вона особисто була присутня при виїзді експерта на місце і ОСОБА_2 відмовився надавати доступ до земельної ділянки.

Адвокат іншої сторони заперечувала проти задоволення даної заяви, посилаючись на те, що ОСОБА_2 не відмовлявся надати доступ до вищевказаної земельної ділянки, однак сторонам необхідно завчасно узгодити дату та час проведення зйомки.

Суд, заслухавши пояснення учасників процесу, дослідивши матеріали заяви, дійшов висновку про її задоволення. Враховуючи, що відповідач добровільно не виконує клопотання судового експерта з Полтавського відділення при Національному науковому центрі «Інституту судових експертиз» ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса щодо надання топографо-геодезичної зйомки

та не допускає до її проведення позивача, що підтверджується листом ФОП ОСОБА_3 від 27.04.2021 р. № 9, тому для виконання ухвали Октябрського районного суду м. Полтави від 26.01.2021 р. необхідно забезпечити докази, шляхом зобов'язання ОСОБА_2 надати доступ фізичній особі-підприємцю ОСОБА_3 до земельної ділянки площею 0,10000 га, з кадастровим номером: 5310136400:14:008:002, для будівництва і обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд, яка знаходиться за адресою: АДРЕСА_1, для проведення топографо-геодезичної зйомки²³.

16.11.2020 р. до суду надійшла заява ОСОБА_1 про розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю у порядку забезпечення доказів, в якій прохав: зобов'язати філію Полтавське обласне управління ПАТ «Державний ощадний банк України» (м. Полтава, вулиця Соборності, 63а) розкрити та надати інформацію, що містить банківську таємницю щодо власника картки НОМЕР_1, видану на прізвище ОСОБА_3 та про рух грошових коштів по цій картці за період з 08.08.2020 по 05.09.2020.

Суд, дослідивши матеріали цивільної справи, доходить висновку про задоволення заяви, оскільки інформація, яку прохає витребувати позивач, містить банківську таємницю та не може бути отримана іншим шляхом²⁴.

Заява про забезпечення доказів може бути подана до суду як до, так і після подання позовної заяви.

У разі подання заяви про забезпечення доказів до подання позовної заяви заявник повинен подати позовну заяву протягом десяти днів з дня постановлення ухвали про забезпечення доказів. У разі неподання позовної заяви у зазначений строк, повернення позовної заяви або відмови у відкритті провадження суд скасовує ухвалу про вжиття заходів забезпечення доказів не пізніше наступного дня після закінчення такого строку або постановленням судом ухвали про повернення позовної заяви чи відмови у відкритті провадження.

Якщо ухвала про забезпечення доказів на момент її скасування була виконана повністю або частково отримані судом докази (показання свідків, висновки експертів тощо) не можуть бути використані в іншій справі.

За заявою міжнародного комерційного арбітражу, третейського суду або заявою сторони у справі, яка передана на розгляд міжнародного комерційного арбітражу, третейського суду, суд може вжити заходів забезпечення доказів у порядку та з підстав, встановлених ЦПК України (ст. 116).

Висновки. У новому цивільному процесуальному законодавстві розширено перелік способів забезпечення доказів, збільшено строки подання позову в разі подання заяви про забезпечення доказів до відкриття провадження у справі, уточнено процедуру забезпечення доказів при передачі справи на розгляд третейського суду та міжнародного комерційного арбітражу, деталізовані вимоги до форми та змісту заяви про забезпечення доказів.

1. Стецюк Р. Б. Досудова стадія юридичного процесу в Давньоруській державі. *Форум права*. 2012. С. 666, 667. 2. Клейнман А. Ф. Основные вопросы теории

доказательств в советском гражданском процессе. Москва: Изд-во Академии наук СССР, М.-Л., 1950. С. 5. **3.** Там само. С. 6. **4.** Ковальова С. Г. Литовсько-руська юридична техніка: відображення в Судебнику. *Видання ЧДУ імені Петра Могили*. С. 37–42. **5.** Ковальова С. Г. Еволюція судової системи і судочинства на українських землях Великого князівства Литовського: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2004. С. 9. **6.** Музиченко П. П. Історія держави і права України: навч. посібник. Київ: Товариство «Знання», КОО, 1999. С. 126. **7.** Немировська О. В. Принцип змагальності сторін та його реалізація в судовій практиці: дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 1999. С. 15–16. **8.** Історія держави і права України: підручник: у 2-х т. / за ред. В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка. Т. 1. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. С. 135. **9.** Биркович О. І. Судова система Української держави (Гетьманщини) 1648–1657 рр.: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. С. 11. **10.** Пашук А. Й. Суд і судочинство в Лівобережній Україні в XVII–XVIII ст. (1648–1782). Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1967. С. 53. **11.** Бойко І. Й. Цивільне право Гетьманщини за Кодексом 1743 року: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Львів. держ. ун-т ім. І. Франка. Львів, 1999. С. 6. **12.** Макаренко А. А. Законодавчі засади процесуального провадження за кодексом 1743 року. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 217. С. 72–75. С. 75. **13.** Клейнман А. Ф. Назв. праця. С. 8. **14.** Афанасьев С. В. Краткий обзор проблемы истины в гражданском процессуальном праве и судопроизводстве. *Российский ежегодник гражданского и арбитражного процесса*. СПб., 2005. № 4. С. 180. **15.** Клейнман А. Ф. Назв. праця. С. 9. **16.** Шутенко О. В. Проблеми диспозитивності в гражданском судопроизводстве: дисс. ... канд. юрид. наук. Харьков, 2003. С. 42. **17.** Лаврик Г. В. Статут цивільного судочинства 1864 р. і цивільно-процесуальний кодекс 1895 р. як моделі цивільного судочинства в українських землях у складі Російської імперії та Австро-Угорщини в другій половині XIX – на початку XX ст. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 3. С. 25. **18.** Комаров В. В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України. Харків: Право, 2012. С. 13. **19.** Дрогозюк К. Б. Історія формування законодавства щодо доказування в цивільному процесі України та Франції. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 5. С. 105–111. С. 108. **20.** Устав гражданского судопроизводства от 20 ноября 1864 года. *Вестник гражданского процесса*. 2012. № 1. С. 157–175. **21.** Васильковский Е. В. Учебник гражданского процесса. Москва: Издательство Бр. Башмаковых, 1917. С. 297. **22.** Комаров В. В. Цивільне процесуальне законодавство у динаміці розвитку та практиці Верховного Суду України. Харків: Право, 2012. С. 16, 17, 18. **23.** Ухвала Ожтїбрьського районного суду м. Полтави від 26.05.2021 року. Провадження № 2/554/74/2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97270240>. **24.** Ухвала Ожтїбрьського районного суду м. Полтави від 20.11.2020 року. Провадження №2-з/554/66/2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92986587>.

References

1. Stetsiuk R. B. Dosudova stadiia yurydychnoho protsesu v Davnoruskii derzhavi. *Forum prava*. 2012. № 2. S. 665–669. [ukr]. **2.** Kleinman A. F. Osnovnye voprosy teoryi dokazatelstv v sovetskom hrazhdanskom protsesse. Moskva: Yzd-vo Akademyy nauk SSSR, M.-L., 1950. 72 s. [rus]. **3.** Kleinman A. F. Osnovnye voprosy teoryi dokazatelstv v sovetskom hrazhdanskom protsesse. Moskva: Yzd-vo Akademyy nauk SSSR, M.-L., 1950. 72 s. [rus] **4.** Kovalova S. H. Lytovsko-ruska yurydychna tekhnika: vidobrazhennia v Sudebnyku. *Vydannia ChDU imeni Petra Mohyly*. S. 37–42. [ukr]. **5.** Kovalova S. H.

Evolutsiia sudovoi systemy i sudochynstva na ukrainskykh zemliakh Velykoho kniazivstva Lytovskoho: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. Odesa, 2004. S. 20. [ukr]. **6.** Muzychenko P. P. Istoriia derzhavy i prava Ukrainy: navch. posibnyk. Kyiv: Tovarystvo «Znannia», KOO, 1999. 426 s. [ukr]. **7.** Myrovskva O. V. Pryntsyv zmahalnosti storin ta yoho realizatsiia v sudovii praktytsi: dys. ... kand. yuryd. nauk. Kyiv, 1999. 189 s. [ukr]. **8.** Istoriia derzhavy i prava Ukrainy: pidruchnyk: u 2-kh t. / za red. V. Ya. Tatsiia, A. Y. Rohozhyna, V. D. Honcharenka. T. 1. Kyiv, 2000. 656 s. [ukr]. **9.** Byrkovych O. I. Sudova systema Ukrainskoi derzhavy (Hetmanshchyny) 1648–1657 rr.: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk. 15 s. [ukr]. **10.** Pashuk A. Y. Sud i sudochynstvo v Livoberezhnii Ukraini v XVII–XVIII st. (1648–1782). Lviv: Vyd-vo Lviv. un-tu, 1967. 180 s. [ukr]. **11.** Boiko I. Y. Tsyvilne pravo Hetmanshchyny za Kodeksom 1743 roku: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk./ Lviv. derzh. un-t im. I. Franka. Lviv, 1999. 17 s. [ukr]. **12.** Makarenko A.A. Zakonodavchi zasady protsesualnogo provadzhennia za kodeksom 1743 roku. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. 2013. № 217. S. 72-75. [ukr]. **13.** Kleinman A. F. Osnovnye voprosy teoryi dokazatelstv v sovetskom hrazhdanskom protsesse. Moskva: Yzd-vo Akademii nauk SSSR, M.-L., 1950. 72 s. [rus]. **14.** Afanasev S. V. Kratkyi obzor problemy ystyny v hrazhdanskom protsesualnom prave y sudoproizvodstve. *Rosyyskiy ezhegodnyk hrazhdanskogo y arbytrazhnogo protsessa*. SPb. 2005. № 4. S. 175-208 [rus]. **15.** Kleinman A. F. Osnovnye voprosy teoryi dokazatelstv v sovetskom hrazhdanskom protsesse. Moskva: Yzd-vo Akademii nauk SSSR, M.-L., 1950. 72 s. [rus]. **16.** Shutenko O. V. Problemy dyspozytyvnosti v hrazhdanskom sudoproizvodstve: Dyss. ... kand. yuryd. nauk. Xarkov, 2003. 191 s. [ukr]. **17.** Lavryk H. V. Statut tsyvilnogo sudochynstva 1864r. i tsyvilno-protsesualnyi kodeks 1895r. yak modeli tsyvilnogo sudochynstva v ukrainskykh zemliakh u skladii Rosiiskoi imperii ta Avstro-Uhorshchyny v druii polovini XIX – na pochatku XX st. *Porivnialno-analitychne pravo*. 2016. № 3. S. 24-26. [ukr]. **18.** Komarov V. V. Tsyvilne protsesualne zakonodavstvo u dynamitsi rozvytku ta praktytsi Verkhovnoho Sudu Ukrainy. Kharkiv: Pravo, 2012. 624 s. [ukr]. **19.** Drohoziuk K. B. Istoriia formuvannia zakonodavstva shchodo dokazuvannia v tsyvilnomu protsesi Ukrainy ta Frantsii. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu*. 2015. № 5. S. 105-111. [ukr]. **20.** Ustav hrazhdanskoho sudoproizvodstva ot 20 noiabria 1864 hoda // *Vestnyk hrazhdanskoho protsessa*. 2012. № 1. S. 157-175 [rus]. **21.** Vaskovskiy E. V. Uchebnyk hrazhdanskoho protsessa. Moskva: Yzdanye Br. Bashmakovykh, 1917. 429 s. [rus]. **22.** Komarov V. V. Tsyvilne protsesualne zakonodavstvo u dynamitsi rozvytku ta praktytsi Verkhovnoho Sudu Ukrainy. Kharkiv: Pravo, 2012. 624 s. [ukr]. **23.** Ukhvala Oktiabrskoho raionnoho sudu m. Poltavyy vid 26.05.2021 roku. Provadzhennia № 2/554/74/2021 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97270240>. [ukr]. **24.** Ukhvala Oktiabrskoho raionnoho sudu m. Poltavyy vid 20.11.2020 roku. Provadzhennia № 2-z/554/66/2020. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92986587>. [ukr].

Tymchenko Hennadii. Provision of evidence in civil proceedings: a historical and legal outline of the development of legislation

In the work, research was carried out in the historical and legal context of the institution of securing evidence in civil proceedings, the origins of the modern system of normative provisions on securing evidence, the main stages of the development of civil procedural legislation in this part were revealed. Modern legislative approaches to the legal regulation of procedures for providing evidence in civil proceedings and problematic aspects of law enforcement are analyzed.

In the 2017 edition, the Civil Code of Ukraine established certain novelties in the legal regulation of the procedures for securing a claim. Thus, the court, at the request of a party to the case or a person who may acquire the status of a plaintiff, must provide evidence if there is reason to assume that the means of proof may be lost or the collection or submission of relevant evidence will later become impossible or difficult. Ways of securing evidence by the court are questioning of witnesses, appointment of expertise, demand and (or) review of evidence, including according to their location, prohibition to take certain actions regarding the evidence and obligation to take certain actions regarding the evidence. In necessary cases, the court may apply other methods of securing evidence determined by the court.

In the new civil procedural legislation, the list of methods of providing evidence has been expanded, the terms for filing a lawsuit in the case of submitting an application for providing evidence before the opening of proceedings in the case have been extended, the procedure for providing evidence when transferring a case to an arbitration court and international commercial arbitration, detailed requirements for form and content have been clarified applications for the provision of evidence.

Key words: *provision of evidence, proof, means of proof, civil proceedings, court procedures.*